

Јелисавета БЛАГОЈЕВИЋ*

БЕЧКИ КОНГРЕС - ОСВРТ НА ОКВИР ДИПЛОМАТСКИХ ДЕШАВАЊА И ПОСЉЕДИЦЕ ОДЛУКА

Пад Наполеона Бонапарте 1814. означио је почетак успостављања новог међународног поретка у коме је доминантну улогу имало неколико сила које су узеле на себе дужност да заједнички чувају општи мир. Ријеч је о одржавању Бечког конгреса иза кога су стајали представници четири велике силе, које су највише допринијеле обарању Наполеона: Велике Британије, Аустрије, Русије и Пруске. У аустријској престоници Бечу, септембра 1814, окупило се 216 представника свих европских држава, осим Турске. Све до Конференције мира у Версају, Бечки конгрес ће по броју учесника остати највећи међународни дипломатски скуп у историји. На њему је донијет документ под називом *Правила дипломатског понашања*.

Документ је имао карактер правилника а кодификовао је постојеће међународне обичаје и све оно што је током историје постало саставни дио обављања дипломатских дужности. Док су се одигравале посљедње грозничаве сцене Наполеонових пустоловина, општи дипломатски скуп, у Бечу¹, бавио се ширим питањима, која су му повјерена првобитним Париским уговором од 30 маја.²

* Аутор је апсолвент на Факултету политичких наука Универзитета Црне Горе.

¹ “Аустријска престоница, у коју су током септембра 1814. стигле делегације држава учесница, био је у то вријеме град од око 250.000 становника. Изнад живописног средњовјековног центра уздизала се црква Св. Стефана, позната бечка катедрала, окружена мноштвом радњи и кафана у уским, завојитим улицама. Раштркане по граду и првим модерним предграђима биле су принчевске палате Кауница, Турма и Таксиса, Естрехазија и остале. Неке од тих кућа изнајмљене су за дипломатске госте, а у другим су власници, Аустријанци, били домаћини вртоглавом броју пријема, банкета и балова. Међутим главно дипломатско састајалиште био је царски двор Хабзбурга, огромни Хофбург, гдје је цар Франц I имао госте сваке ноћи заредом, са прекомјерним издацима. На свим тим соареама, вечерама и у лововима говорило се о љубавним аферама самог цара, Метерниха и остале велике господе. Само мало важније била су питања о дипломатским тајнама, правим и измишљеним.” Френклин Л.Форд, *Европа у доба револуција 1780–1830*, стр. 303.

² Четворна алијанса и поражена Француска су 30 маја 1814. у Паризу, потписале уговор

Основни задатак Конгреса био је да поново успостави европски поредак и да створи услове који су неопходни да то реконструисано дјело добије разуман изглед да преживи. Сви његови учесници били су противници револуције и жељели су реконструкцију Европе на принципима легитимизма и што потпунију рестаурацију старих режима. Сви су они знали да реконструкција и рестаурација Европе не може бити идентична оној од 1789. Зато су на Конгресу, умјесто простог враћања на старо стање, прихватили низ компромиса између старог и новог, тежећи концепту равнотеже снага.

Према Талејрану³, први задатак Конгреса састојао се у успостављању „*легитимних права владара*“, али и успостављању „*истинске равнотеже*“ међу њима, како ниједан не би ојачао. На тај начин су штићени интереси великих сила (Велике Британије, Русије, Пруске, Аусатрије), које су жељеле да тек минуле потресе искористе за ширење својих држава и утицаја. Овим су биле оштећене како побијеђене присталице револуције и Наполеона тако и оне побиједничке, које су очекивале враћање својих изгубљених привилегија и позиција, као што су биле многе њемачке кнежевине, Венеција, Ђенова бивше италијанске аристократске републике, а знатно је територијално оштећена и Пољска.

I

Петнаестогодишњи период европске историје, који називамо „*Наполеоновим добом*“, прича је о великим побједама Француске, чија

о миру. Он је садржао један јавни и један тајни одјељак. Јавним одјељком, који има 33 члана, прије свега, утврђују се нове границе Француске. Она ће се вратити на границе од 1 јануара 1792, укључујући и Авињон, Венсенско грофовство, Монбелијар и Милуз, затим на сјеверу Бомоно и Симе, на истоку Ландо и на југоистоку Самбери. Енглеска би вратила Француској њене колоније, изузев Тобого и Свету Луцију, Il de Frons, Il Rodrig и Sesel, с резервом да Француска не утврђује своје положаје у Индији. С друге стране, Велика Британија задржава скоро све што је освојила, укључујући Малту. Шпанији је враћен стари посјед на Сан Домингу. Холандија ће, стављена под суверенитет куће Оранжа, увећати своје територије. Њемци ће бити независни и уједињени федерацијом, Швајцарска независна, а Италија ће, ван граница оних земаља које се враћају Аустрији, бити састављена од суверених држава. Тајни одјељак имао је циљ да у потпуности смањи утицај Француске на Конгресу. Међу његовим одредбама су и оне на основу којих се аустријска власт у Италији протеже до Тесена и Поа, а Сардинија добија Ђенову. Силе ће гарантовати политичку организацију Швајцарске, затим на основи, коју су оне утврдиле, све земље између Француске, Сјеверног мора и Мезе биће дате Холандији, територија између Мезе и лијеве обале Рајне служиће увећању Холандије или, као накнада, Прусској и другим њемачким државама итд. На тај начин побједнице су стварале круг држава око Француске, с циљем да је контролишу, што је она безпоговорно морала прихватити. Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе од Бечког конгреса до закључења Берлинског(1814-1878)* I, стр. 20,21.

³ Тадашњи министар спољних послова Француске.

је преобимност на крају изазвала њен слом и пораз. Личност која је обиљежила тај период био је човјек необичне интелигенције, запањујуће брзине запажања и одлучивања, готово неограничене радне енергије, али и неутољиве амбиције, која га је стално гонила на нове и нове подухвате. Ниједан резултат га није могао задовољити, ни на једном циљу се није могао зауставити.

Наполеон Бонапарта, сиромашни племић, рођен је 1769. на острву Корзика. Као поручник излази из Војне академије у Паризу 1785. Затим се усавршава у школској пуковњи Ла Фер у Валансу, у којој је провео двије године, потом узео одсуство и двадесет један мјесец провео на Корзици. Када се вратио са Корзике, распоређен је у гарнизон Оксон поред Дижона, гдје га је 1789. затекла револуција. Узима одсуство и одлази кући у Ајачио, гдје са братом Жозефом, долази на чело “националног покрета”, који је тражио што јаче темеље везивања Корзике са Француском. Због чега долази у сукоб са противницима револуције, на чијем се челу налазио племић Паоли, при чему бива приморан да се врати, 1792, у своју јединицу. То је било вријеме почетка рата између Француске, с једне и Аустрије и Пруске, са друге стране⁴. Бонапарта је био у Паризу са својом јединицом као свједок бурних догађаја, који су кулминирали револуциом 10. августа 1792. Октобра 1792. нашао се на Корзици, гдје вођа сепаратиста Паоли прикривено ради на одвајању Корзике од Француске. Зато ће рат између Француске и Сардиније, крајем 1792. довести до дефинитивног сукоба Бонапарте и Паолија. Стога будући цар бјежи у Тулон. Као присталица монтањара, у Авињону 1793. објављује памфлет *“Le Souper de Beaucaire”* (“Вечера у Бокеру”) у коме изражава своја јакобинска увјерења. Позван је у војску, унапријеђен у чин капетана и постављен за команданта артиљерије, која је послата у побуњени Тулон, који су држали ројалисти. Бонапарта заузима Тулон и бива унапријеђен у чин генерала. Године 1795. гуши ројалистичке побуне⁵, освоја Италију 1796-97⁶, води неуспјелу експедицију на Сирију и Египат и извршава државни удар 9. новембра 1799. Пред њим је била невјероватна каријера. Тај побједоносни миротворац и творац Конкордата 16. јула 1801, доживотни конзул 3. августа 1802, цар свих Француза 1804, побједник над аустријским и руским царем код Аустрелца 2. децембра 1805, побједник над пруском војском код Јене и Ауерштата 14. октобра 1806. Године 1807 у Тилзиту излаже свој

⁴ Чедомир Попов, *Грађанска Европа (1770-1876) - основи европске историје XIX вијека I*, стр. 221.

⁵ 2\3 Законодавне скупштине, по новом Уставу, морали су чинити бивши посланици Конвента, што је изазвало побуну ројалиста.

⁶ Кампоформијски мир са Аустријом 18 октобра 1797.

план руском цару за нови европски поредак, осваја Шпанију 1808. и 1810. од Француске ствара “велико царство”.

Велико француско царство, које је 1811. имало 130 департмана насупрот 83 из 1789, на сјеверу је стизало до Балтичког мора; источна граница му је највећим дијелом ишла ријеком Рајном, укључујући у састав Француске Женеву и кантон Вале; на југоистоку припојене су му територије: Ђенова, Пијемонт, Тоскана и Римска област; преко Италије, француска територија се ширила на западне дјелова Балкана, источну обалу Јадрана и на Јонска острва; на Пиринејима Француска је 1812. одузела Шпанији дјелић територије. Око Француске и под њеним вођством ширио се систем вазалних држава: Краљевина Италија 1805. којом је управљао Езен Боарне; Краљевина Холандија, која је преотета од Баварске републике (до 1810. владао Луј Бонапарта); Напуљска република претворена је у Напуљску краљевину, којом је владао Жозеф до 1808; када је премјештен у Шпанију, на његово мјесто долази маршал Мира. Поред ових краљевства дио великог царства било је и Велико војводство Берг, Вестфалска краљевина, Лука, Пјонбина, Хелветска конфедерација, Рајанска конфедерација.⁷

Велико царство је било слабо економски, политички и социјално интегрисано, тако да се без мирних и сигурних граница није могло одбранити од национално-ослободилачких покрета, а ни од два стална непријатеља, на западу Велике Британије а на истоку Русије.

Русија је била незадовољна са континенталном блокадом, као и са Наполеоновим тежњама да Пољску веже што чвршће за себе. Велика Британија је, такође, била непријатељски расположена према Французима, с обзиром на то да још од 1793. ове двије земље настоје да једна другу ослабе мјерама економског притиска. Поред тога, Енглеска је и Наполеонов непобједиви поморски непријатељ. Године 1812. против Наполеона су биле уједињене двије велике силе, Русија (након Букурешког уговора 28. маја 1812. тј. мира са Турском) и Велика Британија, која је господарила свим морима и држала под својом влашћу Португалију, потпомагала побуњене Шпанце против Француске и располагала Сардинијом, Сицилијом и Јонским острвима. Потом, Калишким уговором од 28. фебруара 1813. Пруска се придружила Русији, а Аустрија 12. августа објављује рат Француској и, заједно са постојећом коалицијом, успијева да порази Наполеона код Лајпцига. Ова четворна алијанса придобила је Швајцарску, побунила је Холандију, навела данског краља да се преда Шведској, као и напуљског краља Мира да изда свог шуру (Наполеона). Француска је била добрим дијелом освојена и

⁷ Чедомир Попов, *Грађанска Европа – (1770-1876) - основи европске историје XIX вијека I*, стр. 266, 267.

Наполеон је морао приступити преговорима о миру. Услови побједника су се у основи сводили на следеће:

1. Укинути или преуредити вазалне државе које је Наполеон створио или потчинио својој политици и вратити Француску у границе од 1 јануара 1792;
2. Приступити подјели територија којима се буде располагало на тај начин, тако да једне служе за образовање или јачање држава, одређене да држе Француску у овим новим границама, а друге да повећају моћ четири велика савезника или њихових штићеника;
3. Искључити Француску из преговора, који би се односили на ову подјелу.⁸

Наравно, требало је крити ове захтјеве, који би скупо коштали коалицију, ако би се ратна срећа обрнула у корист Наполеона. Лукави дипломата Метерних Винебург у новембру 1813. ради на томе да се цару понуде природне границе Француске тј. Рајна и Алпи, под условом да он напусти све друге земље. Овај предлог се могао прихватити да је био искрен... Заправо, тиме се хтјело само добити на времену да се обмане једна несрећна земља, заморена својим шефом и да се покуша одвојити од њега варљивом надом да ће се ствари ријешити споразумом. У "Мемоарима" Метерних каже: *"У тежњи да се Наполеон што више осами, и да се у исто вријеме утиче на дух војске, ја сам предлагао да се на идеју о природним границама надовеже и понуда за непосредне преговоре. Пошто је цар Фрања⁹ усвојио мој предлог, ја сам га поднио руском цару и пруском краљу увјеравајући их да Наполеон никада не би радо прихватио ове понуде..."*¹⁰ До споразума није дошло, јер га ни Енглеска није хтјела. Будући да је дошао у очајну ситуацију, Наполеон 2. децембра 1813. одговара да прихвата преговоре. Тек када су се савезници налазили 50 км од Париза поручено је да би се мировна конференција могла одржати у вароши Шатиљон на Сени.

Шатиљонски конгрес био је само обична дипломатска комедија. Ниједна страна, заиста није жељела мир. Наполеон је послао министра иностраних послова Коленкура¹¹, који је имао задатак само да одуговла-

⁸ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 6.

⁹ Фрањо II, њемачки цар, рођен у Флоренцији 1768, наслиједио свог оца цара Леополда II 1792, умро марта 1835.

¹⁰ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 8.

¹¹ Коленкур (Арман-Огистен-Луј), рођен у Коленкуру 1772; амбасадор у Петрограду 1801; ађутант првог конзула, девизијски генерал 1805, сенатор и министар иностраних послова 1813, поново позван у владу од "Сто дана" 1815, умро у Паризу 1827.

чи преговоре, за које би се вријеме ратна срећа можда обрнула у Наполеонову корист. С обзиром на то да су савезници изабрали дипломате другог реда да их представљају у Шатилону, видјело се да га можда чак нијесу ни жељели. Цар Александар није могао опростити Наполеону што је ушао у Москву, па је желио да пошто-пото уђе у Париз. Савезници су Коленкуру 17. фебруара предали званичне предлоге. Међутим, Наполеон је послѣ неколико успѣха послао Коленкуру наређење да не чини велике уступке. За то вријеме савезници су потписали Шомонски уговор, смртну пресуду за царство и претечу Свете алијансе.

Овим свечаним актом Аустрија, Велика Британија, Пруска и Русија се обавезују да не распуштају војску све док Француска не испуни њихове услове; свака од ове четири силе била је дужна да помаже остварење заједничког програма свим својим снагама, или бар са војском од сто педесат хиљада људи. Ове силе су се обавезале да ће заједнички преговарати са противником. Начела њихових услова била су: да Француска буде сведена на своје границе од 1. јануара 1792. године; да све територије које леже ван ових граница буду ослобођене њеног утицаја; да се стара краљевина Холандија удружи са белгијским провинцијама како би се створила на западном боку Француске Низоземска краљевина; да она на истоку буде под надзором Немачке, организоване у независну конфедерацију; да Швајцарска образује, такође, федералну заједницу, за чију ће неутралност гарантовати Европа; да Италија буде подијељена на државе независне од Француске (али које ће бити под непосредном или посредном аустријском влашћу); да се Шпанија врати Фердинанду VII; да Енглеска задржи Малту, не рачунајући колоније које су биле одузете царству; најзад да Француска нема никакво право посредовања при подјели осталих освојених територија. Четири силе су утврдиле савез на двадесет година, обећавајући једна другој да ће у случају напада ставити на располагање осталима шест хиљада људи за одбрану.¹²

Коленкур је поднио противпредлог из кога се видјело да се Наполеон не одриче ни границе Рајне, ни краљевине Италије, а још мање права да учествује у политичкој обнови Европе. Стога, након четири дана савезници су објавили да је конгрес завршен и да ће се спорна питања ријешити оружјем. Узалуд је Наполеон, кога је ратна срећа била напустила заувјек, издао Коленкуру наређење да све захтјеве прихвати. Савезници су прокламацијом у Витриу јавно изложили разлоге због којих су прекинули преговоре. Бурбони који одавно моле за помоћ да би се вратили на престо изгледали су подеснији за закључивање будућег мира. Још у јануару, у Лангру, четири силе су се одлучиле на рестаурацију.

¹² Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 12.

Када су савезници ушли у Париз 31. марта 1814. стали су у заштити Бурбона, позивајући војнике да се слободно изразе коју владавину желе, не пропуштајући да им предоче како су Бурбони већ у многим градовима поздрављени. Говорили су да ће, ако се Француска врати “*мудрој владавини*” и тако им пружи “*јемство за мир*”, поштовати интегритет њене раније територије и да би чак “*могли урадити и нешто више*”, јер исповиједају начело да је за срећу Европе потребно имати “*Француску велику и јаку*”. Природно је што се Француска бацила у наручје Бурбона. Сенат је изгласао свргнуће Наполеона и одлучио да му додијели доживотну сувереност над острвом Елбом и два и по милиона франака. Краљевску власт је првих дана вршио простодушни и неискусни брат Луја XVIII-гроф Арто. Њега су савезници увјерили да би он, док се мир не закључи, заслужио захвалност Француске ако би је ослободио стварне окупације, на тај начин што ће наредити евакуацију 53 утврђена мјеста, која су била богати магацини: арсенала, лађа., чиме би се могло ратовати годинама и то би бар послужило као услов за потписивање мира на Конгресу. Међутим, краљевски намјесник потписује конвенцију која је наређивала хитну евакуацију 53 утврђена мјеста и тако довео Француску у положај да преговара са својим противницима сама и разоружана.

После неколико недеља у Париз је стигао Луј XVIII, савезници су, прије свега, жељели да он приступи закључивању мира. Пријетили су да неће напустити Париз док се уговор о миру не потпише. Краљ је наредио Таљерану да заврши преговоре. Он се с успјехом борио против тешких захтјева Пруске, која је тражила велику ратну оштету, спасио је неколико колонија од Енглеске, успио да Француска буде заступљена на конгресу, иако далеко од свих важнијих питања и уговора. Договорено је да се конгрес одржи за два мјесеца у Бечу, гдје ће све заинтересоване силе у последњем рату послати представнике ” да утаначе споразуме који треба да допуне одредбе уговора од 30 маја”¹³.

II

Међу представницима европских држава, који су септембра 1814. отворили расправу о судбини Континента, прекрајајући његове границе и мијењајући политичке режиме, главну ријеч су водили руски цар Александар, пруски министар гроф Харденберг, аустријски канцелар кнез Метерних, британски министар спољних послова Каслреј, па и француски министар спољних послова Таљеран. Руски цар¹⁴ је у једном тренут-

¹³ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе - од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 22.

¹⁴ *Александар I Павлович*, син Павла I, унук Катарине II, рођен у Петрограду. 17.

ку био великодушан, другом раздражљиво себичан, досљедан једино у непредвидљивости. Са собом је довео тројицу руских дипломата, грофа *Неселродеа*, *Разумовског* и *Стакелберга*. Међутим, много значајнији утицај на ставове Александра I у великом броју питања имали су његови савјетници из иностранства: Њемац Штајн, пољски принц Чарторијски, швајцарски учитељ Ла Арп, барон из Алзаса Анстет, Грк Каподистријас са Крфа и још један политичар рођен на острву, Корзиканац Росо di Borgo. Није чудо да је тако често било тешко схватити и предвидјети руску политику. Жељан плијена са Балкана, одлучан да сам напише рецепт за обновљену Пољску краљевину, цар је охоло сматрао да у западноевропским питањима треба да има водећи глас, па су представници других народа и држава били истовремено и збуњени и озлојађени.

Међу представницима, на самом почетку, изгледало је да ће највјероватније одлучујући утицај имати аустријски министар спољних послова, Клеменс фон Метерних, који је на том положају био од 1809. године.¹⁵ Тај Њемац из Рајанске области, Метерних, био је загонетна личност и у много чему готово савршена супротност озбиљном, али словитом реформатору. Лијеп, духовит, раскалашан, вјештих маневара, али непопустљив у одбрани онога што га је највише заокупљало - мира, стабилности и очувања племића на водећим мјестима по цијелој Европи, а посебно у Аустријском царству које је било састављено од мноштва мањих дјелова. *Буркен* је о Метерниху забиљежио: „*Конзервативац по темпераменту и образовању, Метерних је био и по функцији. А функција му је била: водећи државник једне апсолутистичке монархије, што никако није могло да се усагласи са новим идејама. Син провинцијског племића из Рајнске области, који је прешао у службу Царства, Клемент Метерних ће и сам прихватити традиционалистичко схватање о универзалности Римског царства, везујући га за Хабзбурге и преносећи га на Аустријску царевину, проглашену 1806. Дајући универзални значај династији, он га је морао оспорити и народу и нацијама. Зато је био непомирљив непријатељ свих покрета за народну слободу и националну независност, гледајући у њима главне полуге револуције. А револуције су смртна опасност за апсолутистичку Хабзбуршку царевину.*“ Метерних је био, како је сам о себи искрено примијетио, „*лош у чаркама...*, али добар у биткама“.¹⁶ Уз њега је стално био њемачки

децембра 1777, постао руски цар 1801, умро у Таганрогу 1. децембра 1825.

¹⁵ *Метерних Винебруг* (Клеменц, - Венцеслав – Непомук – Лотар, гроф, потом кнез), војвода од Поргела, итд., рођен у Кобленцу 15. маја 1773; секретар свога оца на конгресу у Раштату (1798 – 1799); аустријски министар у Дрезди (1801), потом у Берлину (1803); амбасадор у Француској (1806); канцелар и аустријски министар спољних послова од 8. октобра 1809. до 13. марта 1848; умро је у Бечу 5. јуна 1859.

¹⁶ Чедомир Попов, *Грађанска Европа (1770-1876) - основи европске историје XIX вијека*

писац Фридрих фон Генц, који је помогао у састављању државних и правних докумената.

Међу најзначајнијим дипломатама на Конгресу био је и Роберт Стјуарт, виконт Каслреј, британски министар спољних послова, који је у Беч стигао половином септембра и закупио скромну кућу, у којој је живио са својом супругом свих тих мјесеци док су трајали преговори.¹⁷ Ништа мање вриједан од Метерниха, овај англо-ирски племић био је савсим другачији као личност: исправан у приватном животу, хладно љубазан према странцима, понекад дјелотворан у расправи, али увјек необично неспретан у писаном изразу. Међутим, попут Метерниха, упорно се држао главне потребе да се Европа стабилизује, с тим што није рачунао на осигурање друштвене и политичке „законитости“, већ на обезбјеђивање трајне равнотеже међу врховним силама. „*Равнотежа моћи*“ била је предмет толике критике, оптужена да изазива ратове, па се треба подсјетити паметног закључивања које је руководило Каслреја и млађег Пита прије тога да заузму став који су бранили. Њихово начело било је засновано на увјерењу да прави национални интереси, ако су добро протумачени, могу да створе у Европи равнотежу снага због које неће бити могућ рат ниједне издвојене силе, па чак ни коалиције осим ако није усмјерен против усамљеног нападача.

Веома значајан учесник Бечког конгреса био је и француски министар, шездесетогодишњи принц де Талејран - Перигор.¹⁸ Иако, физички инвалид, још од дјетинства, у историји се издваја својом истински невјероватном способношћу да се, бар сликовито, дочека на ноге последице сваког свог политичког пада, а било их је много. Под старим режимом био је католички бискуп, затим посланик револуционара у Скупштини

II, страна 20.

¹⁷ *Каслреј* (Роберт – Хенри Стјуарт, други маркиз Лондондери, виконт), рођен у Маунт – Стјуарту (грофовија Даун, у Ирској), 18. јуна 1769; члан ирског Дома комуна (1789), енглеског Дома комуна (1794); чувар печата за Ирску (1797); један од главних твораца савезног акта; тајни савјетник и предсједник контролне комисије (1802); војни министар од 1805 – 1806, потом од 1807 – 1809, министар иностраних послова од 1812. до 1822; шеф владине стране у Доњем дому од 1812; умро 12. августа 1822.

¹⁸ *Талејран Перигор* (Сарл – Морис), кнез од Беневента, рођен у Паризу 13. фебруара 1754; генерални повјереник француског свештенства (1780); владика у Огелу (1. октобра 1788); посланик свештенства на Скупштини сталеза (1789); члан директоријума сенског департамана (јануар 1791); од 1791 – 1792 имао је више дипломатских мисија у Енглеској; изгнаник (од 1792 до 1795); послат с нарочитом мисијом у Пруску (од 1795 до 1796); члан Института (1797); министар спољних послова (од 15. јула 1797. до 20. јула 1799. и 22. новембра 1799. до 9. августа 1807); кнез од Беневента (1806); државни врховни канцелар (1808); члан регентског савјета (јануара 1814); представник привремене владе (1. април 1814), министар спољних послова (12. мај 1814. до 25. септембра 1815); први краљевски коморник Луја XVIII и Карла X; амбасадор у Лондону (од септембра 1830. до новембра 1834); 17. маја 1838. умро у Паризу.

главних сталежа 1789. године, протјеран у Америку за вријеме *Терора*, затим министар спољних послова у вријеме Директоријума и присталица Бонапарте кад је дошло до промјене снага на власти. Све до 1807. године био је на челу Наполеоновог министарства спољних послова, а затим се постепено одвојио од цара и помогао да се спроведе његова абдикација 1814. године. Сада је опет био први француски дипломата, али у служби Луја XVIII. На бечку сцену наступио је са својим тајанственим смислом за прави час, а ту је особину стекао мучним искуством и оштром логиком свог хладног ума.

Остали представници, као личности, нијесу тако високо стајали, иако не треба заборавити Прусе, које је предводио краљ Фридрих Вилхелм III¹⁹ На челу радне групе дипломата био је принц Харденберг²⁰, који се увијек залагао за управне, али не и друштвене реформе. У његовој пратњи било је јато војних и техничких савјетника, али и барон Вилхелм фон Хумболт, педагог и филозоф, чије је присуство било драгоценост, имајући у виду Харденбергову глувоћу. Осим њих шведски делегат, ватикански посланик, кардинал Конслави, шпански гиздави амбасадор, дон Педро Лабрадор, могли су да допринесу само својом буком.²¹

Међу мноштвом заступаних интереса налазили су се супарничке италијанске фракције, тридесет њемачких ситних кнежевина, па чак и Јевреја из Франкфурта на Мајни, али су њихови заступници били само посматрачи.

Представници великих сила стално су се састајали међусобно и са осталим странама, ако су то захтијевала питања о којима су разговарали. У међувремену се десет посебних комисија бавило посебним питањима, од преуређења Њемачке и Швајцарске до статистичке обраде становништва, дипломатских преседана и трговине робовима. Бечки конгрес се, у ствари, састојао од рада по одборима и незваничних разговора водећих изасланика, и трајао је осам мјесеци. Пленарна сједница свих учесника одржана је тек приликом потписивања цијелог споразума - Коначног документа.

¹⁹ *Фридрих Вилхелм III*, најстарији син и наследник Фридриха Вилхелма II, рођен 3. августа 1770, постао краљ Пруске 1797, умро 7 јуна 1840.

²⁰ *Харденберг* (Карло – Август, кнез), рођен у ХанOVERу 30. маја 1750, најприје у служби војводе од ХанOVERа, потом војводе од Браунсвајга, маркграфа од Бајрајта и Анспаха, и најзад краља Пруске (1791); овлашћен да закључи мир у Базелу (1795); министар спољних послова у Пруској (августа 1804); последије Аустрелица замијењен Хуговицом; након Јене поново враћен у владу (1806); последије Тилзита опет смијењен (1807); државни канцелар (1810); умро у Ђенови (26. новембра 1822 године); писац „Мемоара“.

²¹ Френклин Л. Форд, *Европа у доба револуција 1780–1830*, стр. 305.

III

Умањена, опкољена, усамљена Француска је изгледала сасвим немоћно. Све је говорило да би савезници лако, без отпора, могли приступити подјели 32.000.000 поданика, које су јој се отргли. Међутим, савезници умјесто да остану уједињени и сложни као прије побједе, они су својом неслогом дали шансу Француској да се подигне коју, наравно, њен представник на Конгресу министар Таљеран неће пропустити.

Међу савезницима се већ на самом почетку Конгреса могао уочити сукоб интереса: руско - пруски насупротив англо - аустријским.

Да би добро разумјели дипломатске компликације, које су се појавиле на Бечком конгресу, треба тачно уочити интересе које је сваки од ова четири савезника имао посебно да брани и представља.

Интерес Велике Британије био је усмјерен на ширење њеног колонијалног и поморско-трговачког монопола. Новија освајања су удвостручила њено колонијално царство, али њене насеобине нијесу биле довољне као тржиште за њену индустрију. Ако би неке државе задржале и даље простране области с оне стране мора, не би за њу било тржишта за којим је тежила. Због тога је намјеравала да наметне уговоре са тешким условима Португалији и Шпанији, па се тајно споразумијевала са колонијама ових двију краљевина, од којих су неке већ биле побуњене, а друге на путу да се побуне. Пошто је укинула трговину црнцима 1807, жељела је да се ова реформа прошири свуда. Најпоузданије средство да очува у свијету велики положај који је заузимала било је задржавање и неутралисање опозиције француске и руске. Прва од ових сила, својом морнарицом и својом трговином, јако ју је засјењивала, а друга, својим сталним погледима на Цариград, пријетила је да је истисне на Истоку. Британска влада је жељела да се Низоземска краљевина, створена да би стегла Француску, прошири преко Мезе и Рајне, па чак и даље, ако би то било могуће. Са друге стране, Низоземска краљевина би се везала с Њемачком преко Хановера, који би био подигнут на степен краљевине и добио би знатна проширења. Краљевину Саксонију би оставила Пруској. У накнаду за овај "поклон" Пруска би узела све дјелове Пољске који су јој некад били додијељени и потиснула Русију, која је тежила да обнови краљевину Пољску. Аустрија би добила натраг све што је насилно одузела овој несрећној земљи, тако би Русија била потиснута с оне стране Висле. Њемачка би била стављена под управу Пруске и Аустрије, како би се међу овим силама успоставила што већа солидарност. Аустрија би имала јак утицај у Италији, ако не да влада потпуно сама, онда бар да држи у равнотежи француски утицај.²²

²² Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења*

Тако су Енглези жељели да створе свој систем „европске равнотеже“ у којем би се континенталне силе међусобно контролисале и исцрпљивале, што би Британији дало одријешене руке на морима и океанима. То су били разлози што је Каслреј и током Конгреса стално подстрекивао Аустрију и Пруску против руских претензија на Пољску и што се показивао једним од најтврђих противника Француске.

Аустрија је дошла на Конгрес са намјером да ради на тражењу ефикасних средстава за очување феудално-апсолутистичког система, као и за јачање своје угњетачке власти над многим народима простране Хабзбуршке империје. Њени интереси су највише везе имали са интересима Велике Британије. Као лондонски двор, и бечки двор је необично желио да га не надмаше ни Француска, ни Русија. Аустрија је намјеравала да насупрот Француској, подигне Низоземску краљевину и Њемачку организовану у конфедерацију, чији би разни кнежеви, добивши рајнске територије, имали пуно разлога да мотре на Француску. У Швајцарској би водила главну ријеч, под изговором да потпомогне политику Француске. Бечка монархија је тежила да што више италијанских територија, било директно потчини (Ломбардија, Венеција), било подвргне политичкој контроли преко марионетских режима у многим италијанским државицама (Парма, Модена, Лука, Тоскана).

На Балкану је Аустрија жељела цијелу Јадранску обалу, а у Пољској што више територија на рачун Русије. Отуда њено супростављање обнови Пољске под руководством руског цара; сталним надзорима сачувао би са Дунав од руских налета.

У погледу Пруске, Метернихова политика се није поклапала са Каслрејевом политиком. Пошто Аустрија није жељела видјети Русе у Кракову, још мање је вољела видјети Пруске у Дрездену. Саксонија под владом Фридриха Вилхелма, значила би по њеном мишљењу нарушавање германске равнотеже - чешки кланци и пут за Беч били би отворени најопаснијим и вјечитим непријатељима Хабзбурговаца. Аустрија се залагала да се Пруска увећа на Рајанској области, чиме би скренула пажњу и усмјерила снаге свога супарника на Француску. Међутим, како, по Метерниховом мишљењу, Пруска није смјела прећи Мајну, било је потребно створити противтежу, то јест Баварску, која би „надгледала“ и Француску и Пруску. Баварска би вратила Аустрији Тирол, Салцбург и један дио Горње Аустрије, а за узврат би владала Виртембергом и великим војводством Боденом и војнички би господарила Рајном помоћу утврђења код Мајнца. Њена интимна жеља је била да њемачка конфедерација буде што лабавија, иако је супротно говорила, јер уколико се ви-

ше буде поштовао партикуларизам њемачких државица, утолико ће она моћи лакше да врши јачи утицај на сваку од њих посебно. На тај начин, заштићена од Русије, Пруске и Француске, владајући у исто вријеме Њемачком и Италијом, чувајући Балкан, Аустрија се сматрала основом једне огромне зграде, коју је Конгрес био позван да подигне.

Интерес руске делегације састојао се у томе да се спроведе што потпунија рестаурација феудалних односа и да се што више прошири утицај Русије у Европи. Као што смо видјели из предходног излагања, њена гледишта су се потпуно разликовала од енглеских и аустријских гледишта. Цар Александар, који је својим отпором против Наполеона 1812. године и великим одушевљењем покренуо Европу, вјеровало је да се без њега велика алијанса не би могла створити, нити побједити. Његове територијалне претензије биле су усмјерене према највећем дијелу Великог варшавског војводства, према Финској и Бесарабији, које су већ биле освојене и за које се очекивала формална санкција Европе. Да би остварио своје претензије према Пољској, цар је ради придобијања наклоности пољске аристократије одлучио да овој земљи подари устав и сачува јој аутономни статус у оквиру Руског царства. Истовремено, да би ублажио пруско супарништво у Пољској, он се залагао за ликвидацију саксонске државе и припајање цијеле њене територије Прусској.

Подржавао је пруско - аустријско супарништво у њемачком свијету и залагао се за очување довољно снажне Француске, помоћу које би се паралисало превелико снажење Британије и Њемачке на Континенту. Он је желио да има снажан утицај на Њемачку конфедерацију, која би простирући се преко чешких кланаца, била стална пријетња Аустрији, а у исто вријеме и сама била под назором ове силе. Што се тиче бечког двора, он се надао да њиме влада најприје преко овог савезника, потом помоћу краљевине Пољске, а можда и Француске, коју би јој ставио на-супрот у Италији. Пошто се није морао ништа бојати за Балтичко море откако је освојио Финску, додирујући Дунав од Букурешког уговора, он је рачунао да би ускоро могао, упркос Енглеске, обрнути све своје снаге ка Истоку.

Слабија од осталих сила, али веома енергична, насртљива и активна Пруска је смјерала хегемонију савеза њемачких држава, мада то није смјела рећи. Захтијевала је да јој се повјери улога предстражара у рајанским провинцијама, тражећи за себе да чува не само Келн, него Мајнц и Луксембург. С друге стране, очекивала је да јој се да Саксонија, чији је суверен како је говорила, само издајник који ништа не заслужје. Саксонија је за њу представљала стратегијску тачку првог реда против

Аустрије. Да би је добила, она се добровољно одрекла готово свих ранијих пољских провинција.²³

Пруска је полагала право и на многа друга увећања, у Померанији, у Вестфалској, и свуда гдје је могло доћи до какве корисне везе између њених разбацаних и неповезаних територија. Није хтјела ни да чује да друге њемачке државе добију увећање сразмјерно њеном. Она се наручито, свом снагом, противила баварском гледишту. Што се тиче Аустрије, трудила се да је потисне што више и да окрене искључиво у своју корист федерално уређење које ће се дати њемачим државицама. Међутим, да би све те циљеве остварила био јој је потребан савезник, кога је нашла у Русији, очекујући прилику кад ће је моћи преварити.

IV

Као што смо видјели неслагања између великих сила су била довољно велика да је то могла искористити опозиција. Али која опозиција је била довољно снажна за тај чин?

Велике и старе државе, Пољска и Млетачка република, биле су уништене и нијесу биле ни позване да бране своју ствар. Ћенова је била примљена само да чује изрицање смртне пресуде. Неколико краљева је било искључено са Конгреса без икаквог објашњења. Збачени Густав IV тражио је узалуд свој шведски пријесто. Дански краљ је, изгледа, дошао само да својим присуством санкционише распадање своје монархије. Папин представник Консалви, обилазио је савезнике и понизно тражио неколико провинција за које није био увјерен да ће их добити. Гомила њемачких принчева напунила је и закрчила Беч. Свако је тежио да се допадне и да истакне своје властите интересе, често на штету сусједа. Мале државе су биле сувише слабе и себичне да би могле распустити алијансу, али ту је била Француска која ће и поред свог пада, мудро дипломатијом за неколико мјесеци повратити свој политички кредит и нагнати Европу да рачуна с њом. Шеф француске делегације на Конгресу, Таљеран, никад боље није искористио своју непоколебљиву храброст, своју финоћу, савршену лакоћу дипломате великог господина, као за вријеме своје мисије у Бечу. Његове инструкције истакле су прије свега начело да само освајање не даје и право на власништво; да се круном и ниједном територијом не може располагати ако се њен легитимни власник није формално одрекао; да, према томе, свака призната влада, чији шеф није абдицирао нити одрекао једног дијела своје државе, треба да буде представљена на Конгресу; да се у њену својину не дира ако се

²³ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе - од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 39.

оспорава и да јој се врати ако ју је изгубила. Ова теорија, види се, није имала ничега заједничког са теоријом народности. Законито право краљева, а не народа истакао је Луј XVIII у Бечу кроз Таљеранова уста.²⁴

Француска, позивајући се на законито право, једина је представљала идеју правде, док су се друге земље углавном позивале на право силе. Око Таљерановог гледишта груписале се се мале државе, због страха да их јаче не апсорбују, стварајући лигу слабих, која ће убрзо постати велика снага. Таљеран је по краљевим налозима имао да у Њемачкој сачува Саксонију, зато што је требало задржати ширење Пруске. Руског цара је требало ометети у његовим плановима с Пољском, с обзиром на везу руског програма са програмом Пруске. С друге стране, вљало је помагати Аустрију и њене њемачке савезнике, наручито Баварску. Али, ако би се постигао споразум са бечким двором о германским интересима, требало би му, у том случају, енергично ставити насупрот француски утицај у Швајцарској, а наручито у Италији. Што се тиче Енглеске, требао је чинити све да поврати њено повјерење.

Савезници су 22. септембра, прије доласка Таљерана и њихових пуномоћника, потписали два протокола, из којих се види да су хтјели да се дохвате вођства Конгреса, да ову скупштину учине излишном, регулишући само важна и велика питања која су тада задавала бригу Европи. Били су одлучни у томе да све своје одлуке саопште само Француској и Шпанији и да мишљење Француске о спорним питањима везаним за Пољску, Њемачку и Италију, траже након готово неопозваног споразума између савезника. То је значило да ће јавно право од сада бити право јачега. Када је сазнао за овај програм Таљеран је апеловао на земље другог реда, говорећи да позване државе могу бити неједнаке по снази, али да су једнаке у праву; да Конгрес, то јест скуп ових држава може једнако доносити пуноважеће одлуке; да је тежња четворне алијансе за диктирањем готових одлука Конгресу сасвим неприхватљива. Неколико држава другог реда се сложило са Таљераном и алијанса је морала попустити. Осмог октобра савезници су изјавили да ће се опште сједнице Конгреса отворити 1. новембра; да ће један одбор бити задужен да припреми програм рада, а њега ће, поред савезника, чинити Француска, Италија, Португалија и Шведска; да се за сваку врсту питања именује посебна комисија у коју ће ући представници заинтересованих држава; да споразуми који треба да се склопе буду у сагласности са принципима јавног права. Овај протокол од 8. октобра је био само морална побједа француског министра. Савезнице су се постарале да му умање значај, настојећи да све регулишу без одбора, а Конгрес није отворен ни 1. но-

²⁴ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 43.

венбра, нити икад, јер не може се рећи да је имао и једну комплетну сједницу.²⁵

Из оног што је речено се види да су интереси водећих учесника конгреса били у основи освајачки и зато међусобно сукобљени. У току рада Бечког конгреса то је доводило до настајања привремених споразума једних, на рачун других држава.

Као представник побијеђене силе Таљеран је на конгрес дошао са дефанзивним планом, играјући на карту несугласица међу побједницима. Његова дефанзивна и негативна тактика до краја је претворена у офанзивну и позитивну стратегију, чији је циљ био онемогућавање превеликог јачања Пруске, одржавање што веће расцјепканости Њемачке и Италије и очување њихове реалне независности према Аустрији. Француски министар је успио да италијанско питање стави на дневни ред и ријеши судбину Сардиније и на тај начин је заштитио ову краљевину од скривених амбиција Аустрије. У децембру 1814. године он ће бити иницијатор стварања три важне комисије које су проучавале сљедећа питања: прво, питање трговине са црнцима, друго, питање слободе пловидбе међународним ријекама и, треће, о рангу и првенству дипломатских повјереника. У таквим условима Таљеран је Аустрији и Енглеској био све више потребан. Аустријски канцелар Метерних се помирио са тим да прихвати његову помоћ, али је изразио сумњу да Француска ради потпуно некористољубиво и да је њен основни циљ увећање своје територије. Међутим, француски министар га је стално разувјеравао и кад је први пут примљен да званично расправља о питању Саксоније и Пруске, није пропустио прилику да подвуче како његов суверени краљ, Луј XVIII, не тражи ни за себе ни за своју земљу никакву корист. Ове су ријечи биле упућене не само Аустрији него и Енглеској.

Након извјесног оклијевања министра Кеслреја, 3. јануара 1815. Велика Британија и Аустрија су закључиле тајни споразум са Француском о заједничкој акцији против руских претензија на Пољску и пруских на Саксонију. Према овој конвенцији, три државе су се удружиле и обавезале да се у случају рата међусобно помажу са 150.000 људи, и да ниједна од њих не може закључити сепаратни мир.²⁶ То је, види се, био раскид четворне алијансе, најочевиднији тријумф који је француска политика могла постићи на Бечком конгресу. Резултат споразума је био тај да Пруска неће доћи до цијеле Саксоније, али би Русија добила највећи дио Пољске.

²⁵ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 49,50.

²⁶ Антонен Дебидур, *Дипломатска историја Европе-од Бечког конгреса до закључења Берлинског (1814-1878) I*, стр. 59.

Иако се преговори између три силе и закључивање уговора вршили тајно, било је немогуће да Русија и Пруска не осјете опасност која је долазила од њихових противника. Међутим, цар Александар није желио да улази у рат са ове три велике државе.

Након потписивања тајног споразума, Француска, коју су у почетку држали по страни, отворила је, достојанствено, врата Конгреса. То су били успјеси којима су се Таљеран и Луј XVIII могли задовољити.

Након ових догађаја Конгрес се позабавио њемачким питањем, које је било од суштинског значаја за одржавање европске стабилности. Слаба и подијељена Њемачка је своје сусједи, посебно Француску, увјек подстицала на експанзионизам. Са друге стране, околне државе су стрепјеле од саме идеје о уједињењу Њемачке. "Њемачка би била или сувише слаба или сувише јака да би у Европи могао да се очува мир."²⁷ Канцелар Метерних је предложио неку врсту "њемачког савеза" на челу са "њемачким сабором". У тај сабор би улазиле Аустрија, Пруска и све друге њемачке државе (њих 38). Њемачки савез би био сувише јак да би га напала Француска, али и сувише слаб да би угрозио сусједне земље. Тим савезом би се успоставила равнотежа између надмоћне пруске војне снаге и већег угледа и легитимитета Аустријског царства.

V

У вријеме када је Француска постигла велики успјех и када је имала велики утицај на доношење одлука на Бечком конгресу, аустријски конзул у Ђенови је извјестио Метерниха да је Наполеон Бонапарта напустио острво Елбу. Тај неочекивани догађај је довео у питање, како судбину Европе, тако и Француске.

Првог марта Наполеон се искрцао у Француској, а три недеље касније 20. марта 1815. ушао у Париз. За вријеме боравка на острву Елби размишљао је само о томе како да поново дође на пријесто, са кога су га рат и издајници збацили. Оно што га је, без сумње, определијелило да више не чека били су покушаји Луја XVIII да издејствује његово интернирање у неко даље мјесто, гдје би се могао третирати као ратни заробљеник.

Кад је дошао у свој кабинет Наполеон је на столу пронашао тајни уговор од 3. јануара 1815. потписан између Аустрије, Велике Британије и Француске. Одмах је заповиједио да се документ преда цару Александру. Цар је показао тајни документ Метерниху, који се, видно изненађен, толико збунио да није знао шта да слаже. Међутим, цар га је умирио рекавши му да имају заједничког непријатеља - Наполеона.

²⁷ "Хенри Кисинџер, *Дипломатија I*, стр. 61.

Одмах по доласку Наполеона у Француску, донијета је одлука да се он стави ван закона и против њега позове Европа у рат до истребљења. Онда је 13. марта донијета декларација у којој се, између осталог, каже: “Силе изјављују... да се Наполен Бонапарта ставља ван свих грађанских и социјалних односа, да га као непријатеља и нарушиоца свјетског мира може свако гонити.“ У Бечу, 25. марта, потписан је уговор на иницијативу Аустрије, Велике Британије, Пруске и Русије, којим је поново обновљена алијанса. Таљеран и представници других држава били су само позвани да јој “приступе“.

Са друге стране, Наполеон је говорио да је дошао само да обезбиједи слободу Француској и да ниједна сила не би требало да се узнемирава његовим повратком, јер ниједну од њих он не би хтио напасти. Међутим, Европа коју је дуго угњетавао није му хтјела вјеровати. У декларацији од 13. марта и у уговору од 25. марта, савезници су свечано изјавили да су само против Наполеона, да оне нијесу против француског народа, нити против Луја XVIII.

После поновног повратка на власт Наполеон покушава да створи либерално царство, али се ломи између ауторитаризма и народне монархије.

У Белгији Наполеона дочекују британско-холандске и пруске снаге под командом Велингтона и Блехера и долази до велике битке код Ватерлоа. У овој бици Французи су потучени. Послије пораза код Ватерлоа Наполеон је пао у апатију и препустио се судбини. Прихватио је безусловну капитулацију, напустио Париз и отишао на југ. Послије тога се 13. јула у Росфору предао Енглезима, који су га одвели на острво Св. Јелену, изгубљено у Атланском океану. Одлазећи из Француске, Наполеон је казао: “*Finita la comedia!*“.²⁸

* * *

Неколико дана пред Ватерло, 9. јуна 1815. године, учесници Конгреса потписали су уговор о “реконструкцији“ Европе. Њиховим одлукама Француска је враћена у границе прије 1790. године. Они нијесу хтјели расцјепкати Француску, сматрајући да би разочарана поново посегнула за оружјем - зато је боље да буде релативно задовољна да би се сачувао мир у Европи.

Белгија је припојена Холандији и створена је Низоземска Краљевина, којој је затим прикључено и Војводство Луксембург.

Њемачка је и даље остала политички раздијељена, умјесто некадашњих 350 имала је 38 самосталних држава које су чиниле Њемачки

²⁸ Чедомир Попов, *Грађанска Европа (1770-1876)- основи европске историје XIX вијека I*, стр. 304.

савез (Bund). Овај савез је имао сталну скупштину - Бундестаг-коју су чинили представници: Аустрије, Пруске, Саксоније, Баварске, Вестфалије и Виртемберга.

Као и Њемачка и Италија је одлукама Бечког конгреса остала "неорганизована територија", тј. задржана је у стању политичке расцјепканости. Њена политичка карта кројена је по интересима Аустрије. Од посебног је значаја било стварање Њемачке конфедерације од 38 држава чланица, која у том облику није уопште могла задовољити ни елите ни Њемачког народа за стварањем једне чвршће економске и националне цјелине. Феудална растрганост Њемачке није уклоњена, јер је вијеће такве конфедерације са сједиштем у Франкфурту било намјерно направљено slabим и немоћним. Чињеница да је простор Њемачке остао и даље расцјепкан и неуједињен, један је од можда најзначајнијих резултата Бечког конгреса, нарочито срећан за поражену Француску.²⁹ Аустрији је припао већи дио Апенинског полуострва са Ломбардијом и Венецијом. Поред територијалних добитака у Италији и на Балкану (укључујући и Боку Которску), Конгрес је Аустрији додијелио и територију бивше пољске Галиције.

Швајцарска је обухватала 22 кантона, неке мање територије су јој уступиле Сардинија и Аустрија.

Уз највећи дио Пољске, Конгрес је Русији признао право на Финску и Бесарабију. Енглези су најприје присвојили Малту на Средоземљу, а затим бивше холандске и француске колоније Кап (у Јужној Африци), Цејлон (у Индијском океану), Тирнинад (у Карипском мору) и др.

Као бивша Наполеонова савезница, Данска је кажњена одузимањем Норвешке, која је припојена Шведској. Краљевина Саксонија је задржана, с тим што су двије петине њене територије припале Прусској, која је добила и Данциг, Шведску Померанију и највећи дио Вестфалије.

Ово је, углавном, стање ствари којим је Бечки конгрес претендовао да у Европи замијени Наполеонов режим. Није тешко увидјети шта је фалило овом аранжману да постане јака гаранција мира и стабилности. Увећали су се непријатељи Француске, који нијесу признавали да се она осјећа умањеном усљед њихових самих увећања.

Аустрија је добила 28 000 км² и 4 000 000 поданика. Међутим, састављена од разнородних елемената, у њој никад није могло бити стабилности.

Пруска се у Њемачкој неће смирити док не истисне Аустрију; а на Рајни њен вјечити сан биће да смањи и понизи Француску.

Прекрајајући карту Европе, Конгрес се уопште није обазирао на етничке, националне, економске и политичке интересе и потребе малих

²⁹ Владимир Иблер, *Дипломатска историја*, стр. 23.

народа. Имајући у виду само принцип легитимизма и интересе великих европских земаља, игнорисао је два елементарна принципа: принцип народног и националног суверенитета.

У побједничком заносу, европској феудалној реакцији чинило се да је, са уништењем Наполеона, уништила и ова два велика начела. Брзо ће имати прилику да се увјери како та начела и идеје нијесу мртви. Оно што је повезивало европске земље био је страх да та начела и идеје не сруше њихове домаће институције.

Метерниху, као представнику старе царевине на измаку, пошло је за руком да убиједи Пруску и Русију да идеолошка опасност од револуције превазилази њихове властите стратегијске могућности. Клеменс фон Метерних је омогућио Аустрији да опстане још један вијек, али и у многоме допринио очувању европског мира. Пуних четрдесет година није избио ниједан рат између великих сила, а последице Кримског рата из 1854, још шездесет година није избио општи сукоб. Бечки конгрес је поставио темеље најдужег мира у европској историји и до Берлинског конгреса 1878. године сматран најважнијим дипломатским догађајем XIX вијека

Још једна од веома важних одлука донијетих током трајања Конгреса тиче се кодификације одређених области међународног права. Наиме, односи се на три питања међународног права – 8. фебруара 1815. године донијета је *Декларација против трговине црнцима*. Њоме државе признају потребу укидања трговине робљем и обећавају да ће предузети потребне мјере у том правцу, али не преузимају ипак на себе прецизне правне обавезе везане за одређени рок. Друга ствар се тиче основних начела о слободи пловидбе на међународним ријекама. И треће, Правилник о рангу дипломатских представника утврђује класу и ранг дипломатских представника. Бечки правилник је установио три класе дипломатских представника: амбасадоре, посланике и отправнике послова. Ахенски конгрес од 1818. године допуниће ова правила увођењем нове класе – министра резидента.³⁰

³⁰ Милан Бартош, *Међународно јавно право*, 54.